Les millors obres de les lletres gironines (5)

Les òlibes

A l'exili la producció intel·lectual en català va seguir, molts intel·lectuals, periodistes, escriptors... hagueren de deixar Catalunya per salvar la vida però s'endugueren el país a la maleta, i la creació fou constant; Agustí Cabruja en aquesta novel·la mostra l'enyor del país des d'una singular originalitat creativa.

Pensant en la pàtria llunyana

Josep Maria Figueres
PROFESSOR DE LA UAB

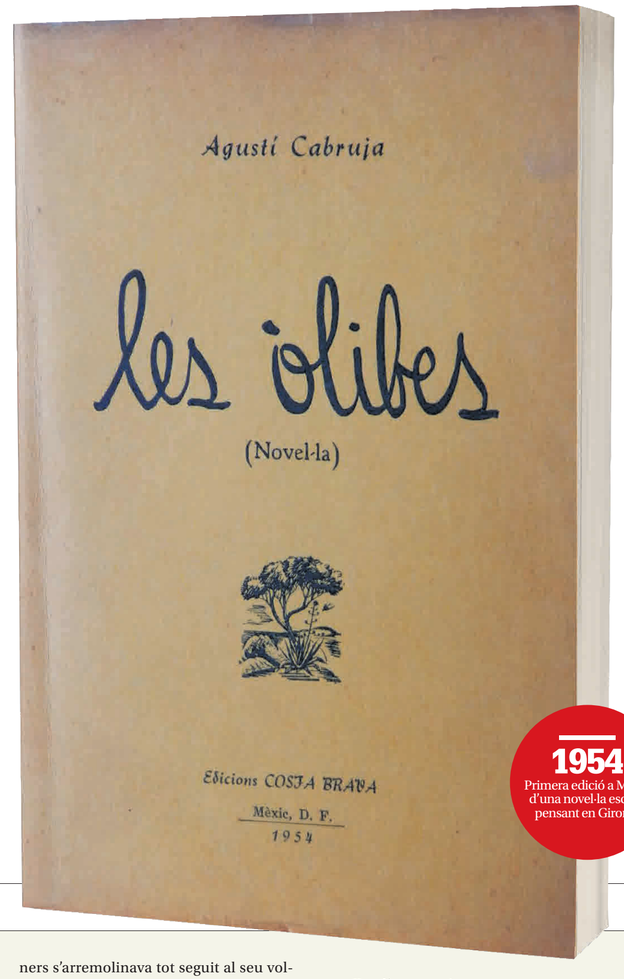
La literatura a l'exili per dissort de la cultura catalana no ha estat prou coneguda. Sovint es parla d'uns noms repetitius, especialment en poesia, però les comarques gironines tingueren un gruix considerable de conciutadans que marxaren. El saltenc Agustí Cabruja narrà els pobles de la Girona convencional, de Mèxic estant, i l'obra fou traduïda al castellà per un altre exiliat, essent avui peça de biblioteca però no per això irrellevant. Un argument simple: tres germanes en un casalot míser en un poble com tants i com l'entorn humà, sovint durament la diferència, els hi arriba a fer la vida literalment impossible.

1956
Traducció al castellà de *Les òlibes*, feta a Mèxic.

Agustí Cabruja presenta a *Les òlibes* la seva visió de la pàtria deixada forçadament i l'evoca sense idealitzar, mostra els parracs de la dura vida al camp a la vora de la ciutat. No era només la muntanya on hi havia penúries, a la plana igualment era molt penosa la quotidianitat fins que arriben carreteres i electricitat i fa poc d'això...

Novel·la escrita a l'exili en català, a mitjans de la dècada de 1950 i editada a la capital mexicana per Edicions Costa Brava en català i per Vértice en castellà. Té en portada un pi i una atzavara, un arbre i un cactus ben representatius de dos entorns, conjunció harmònica de catalanitat i mexicanitat. Al fons: mar i cel i orenetes, tot un carregament de símbols. Cabruja s'hi llençà i amb un tiratge de mil exemplars en català i en una segona edició traduïda per Josep M. Francès, periodista exiliat al país asteca, volia mostrar la seva escriptura de rerefons català. La coberta de l'edició mexicana mostra una dona armada recreant l'escena final de l'obra, vestida amb colors llampants, que no sembla reflectir ni per edat i indumentària, la protagonista...

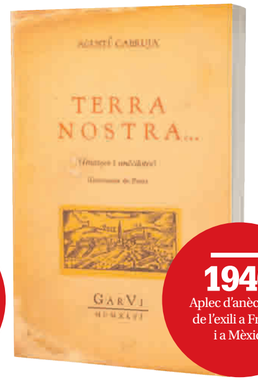

1954
Primera edició a Mèxic d'una novel·la escrita pensant en Girona.

La novel·la fou censurada en el projecte de difusió a Barcelona, segons consta en una carta del 1956 en carta de la revista *Ondas* a Tomàs Salvador que esmenta la qüestió i on sembla que hi hagué el projecte que fos emesa per ràdio. L'obra guanya el premi Fastenratch atorgat pel Casal Català de Santiago de Xile als Jocs Florals de San José de Costa Rica el 1955.

1947
Obra molt coneguda, amb testimonis dels camps d'internament del Rosselló el 1939.

1946
Aplec d'anècdotes de l'exili a França i a Mèxic.

Agustí Cabruja

Cronista des de l'exili

Escriptor i periodista (Salt, 1909 – Ciutat de Mèxic, 1983), té una breu i significativa obra des d'una posició testimonial, de cronista i amb la voluntat de donar a conèixer un temps. A Salt estudià a l'escola primària i fou oficinista en una empresa comercial. Per la seva vocació literària va escriure i col·laboraren revistes locals com *El Poble de Salt*, el quinzenal que contribuí a fundar. S'afilià a ERC, on hi militià tota la vida. Secretari de Puig Pujades com a governador civil de Girona, es vinculà a la política republicana fins que el 1937 s'incorporà a l'exèrcit. Fou un dels fundador de l'associació Amics de Mèxic, país al qual s'exilià durant 44 anys. Col·laborà a *La Humanitat*, *La Campana de Gràcia*, Orfeó Català...

Durant la guerra col·labora en publicacions del front com *Nuestra Brigada* i a *L'Autonomista*, on hi publica la secció «Postal de guerra» des del 6 d'octubre de 1937 amb «Mentre esperem», la primera, fins el 25 d'abril del 1938 amb «Un milicià de la cultura». En el diari de Dàrius Rahola hi col·labora activament amb articles, cròniques, durant la guerra en un món d'il·lusions que s'esvairen... Després del pas pels camps de concentració del Rosselló, on estigué quatre mesos, es refugià a la residència de Montpeller i finalment pogué arribar a Mèxic el 1942 en el Nyassa.

L'exiliat i amic Joan Potau en deixa un retrat a *Orfeó Català* i explica la seva col·laboració en tots els números d'aquesta publicació i com, meticulós, la corregia dos cops. Sempre compaginant, maquetant... en la feina fosca i necessària de la intendència editorial en la premsa d'exili. Escriu: «La tasca d'En Cabruja en la preparació de la Revista, com en totes les activitats de l'Orfeó, fou sempre a la callada, és a dir, sense escarafalls, amb tot i que ell més aviat era un bon tros extrovertit. Sempre estava al peu del canó i mai no es negà a col·laborar i cooperar en tot el que se li demanava o només se li apuntava. Fou un català íntegre que visqué amb la vista fixa en Catalunya»

Va col·laborar a *Quaderns de l'Exili* (1943), *La Nostra Revista* (1955-1958), *La Humanitat* (1959-1965), també a *Pont Blau*, *Full Català*, *Catalunya*, *Xaloc*, *La Nova Revista*, de Mèxic i *Ressorgiment* de Buenos Aires i en diaris mexicans com *Excelsior* i *El Nacional*. Tècnic editorial d'UTHEA (Unión Tipogràfica Editorial Hispano Americana), que dirigia el català Estanislau Ruiz Ponsetí, la gran editorial mexicana i aspirava, en el retorn, de seguir amb aquesta editorial a Catalunya. Un company seu de l'editorial, Pere Calders, havent tornat a Barcelona li comenta el fet en una carta del 5 de setembre de 1964: «Tanmateix, ara ja puc concretar: estic contentíssim d'haver tornat! Si alguna cosa em dol (una petita recança de la qual no em puc fer retrets) és no haver tornat abans. No dubtaria gens a aconsellar als amics que donguin per acabada l'etapa de l'exili, perquè aquí és on fan falta tots els esforços i on la plenitud de viure té un sentit més gran. Vull dir: un sentit més profund per als qui senten Catalunya i la necessitat de salvar-la.» Cabruja, però, no torna mai.

Va publicar els aplecs poètics *Ona i ocell* (1950), *Raïm* (1951) i la novel·la *Les òlibes* (1954), que ens ocupa avui; *Terra nostra... (imatges i anècdotes)* (1946) il·lustrat per Porta que esdevé un preciós fris sobre els primers moments de l'exili, i especialment *La ciudad de madera*, sobre els camps de concentració. Deixa inèdites: *El Trull i Job*, *La Pastora i la serp* i de poesia *Llum i fal·lera* i *Efluvis literaris*. A la premsa de Catalunya, fora d'algun article a *Serra d'Or* i *Tele/estel*, pràcticament no hi participà. Mort, part de la seva obra periodística, gràcies a l'Ajuntament de Salt i la Diputació de Girona, es recuperà i divulgà amb *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República. Anècdotes i records* (1987) i *Homes de la meva terra* (2002). L'Arxiu de Salt conserva els papers que la vídua, Rosa Castillo, la mestra mexicana que va aprendre català per amor, conserva.

Un fragment

El lladre de carbasses

Agustí Cabruja presenta la vida quotidiana amb totes les seves facetes, petites futileses del món menor, però de relleu en la monotonia del quefer repetitiu diari; un episodi singular, de reminiscències medievals, ens acosta a la vida dels pobles amb la doble visió, l'alegra i la trista.

(Fragment del capítol VII)

- Per què hi ha tanta gent allà fora la Casa de la Vila?

- Diuen que han atrapat el Pep Bosquerol robant carbasses a l'horta de cal Gori, i que ara la Guàrdia Civil el passejarà per tot el poble.

- Aquesta tarda! I essent diumenge?

- Era precisament els diumenges, a la tarda, quan els homes feien migdiada, o eren al cafè, que ell es dedicava a robar en les hortes.

La Maria, que en aquell moment eixia de casa amb les seves germanes, i que havia pogut entendre vagament, i d'esquitllentes, el que parlaven aquelles veïnes, va preguntar a la Mònica, a mitja veu:

- Què és el que hi ha?

La Mònica, que fent com qui no hi toca hi havia parat l'orella, li va xiuxiuejar:

- El Pep Bosquerol, que l'han atrapat robant carbasses. Diuen que, per a escarmentar-lo, el volen passejar pel poble.

- Jo li pogués fer vomitar les que ens ha robat a nosaltres... Que el pengin!

- Mireu: ja surt!- feu a l'instant, la Llúcia, amb una exclamació de joia tota infantil.

El lladre, enmig d'una parella de civils, baixava l'esglaó de la Casa de la Vila... L'home, amb una grossa carbassa lligada a l'esquena, amb una corda que li voltava per l'espatlla i el coll, a més de dur les mans emmanillades, es disposava a emprendre el dolorós i humiliant camí el seu calvari tot avergonyit.

Una munió de vailets mal criats i tafaners s'arremolinava tot seguit al seu voltant.

- És la que ha robat?

- En duia un carretó ple, beneït... Aquesta és la més grossa!

- Oh, i encara les que hi li han trobat amagades a la cort dels conills!

- Li deu pesar, oi?

- Calla. Si els guàrdies ens senten ens faran marxar, i després no podrem anar-hi tot darrera!

Les cantonades es veien plenes de gent. Tothom volia presenciar el via crucis de l'infeliç lladregot de carbasses. S'hi veien moltes mares, les quals hi haviem acudit amb les seves criatures, perquè agafessin experiència per a quan fossin grans.

- Mira, nen aquest lladre que els guàrdies duen pres i lligat és el Bosquerol, l'home més dolent del poble!

- I, ¿per què el porta aqueix meló tan gran darrera l'esquena?

- No és un meló, fill meu, és una carbassa... Ell l'havia robada!

Tot d'una, però, es va sentir una gran fressa, i les dones xisclaven i la gent fugia esparverada en totes direccions. Era el cavall de cal Riera que, arrossegant el carro, carregat de barrals, es veia venir tot esquivat de per allà la plaça. Enmig de l'alarma i de la confusió, l'àvia Junica, que també volia córrer, caigué al bell mig del carrer. La Maria, que se'n va adonar, se separà immediatament de les seves germanes, i quan el cavall avançant amb la seva fúria arrabassadora i incontenible estava a punt d'atropellar aquella dona, ella, enginyosa i ràpida com un llamp, l'engrapà de la brida, i estrenyent les dents i amb energia va fer el miracle d'aturar-lo i amansir-lo.

Després, la Maria, amb humanitat i dissimulant la seva fatiga, s'apropa a la velleta, l'ajudà a aixecar-se, li espolsà la faldilla que es veia tota arrugada i plena de pols, i agafant-la del braç l'acompanya a la vorera.

- Heu nascut, Junica, d'una mica més aquesta ja no la contàveu... féu la Maria, mig somrient.